

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Луганський державний інститут культури і мистецтва,

**Обласний методичний кабінет учбових закладів
культури і мистецтва м. Харків**

**ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ:
КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО, ПЕДАГОГІКА**

**ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ
ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ**

Збірник наукових праць

Харків

СТИЛЬ-ИЗДАТ

2004

Редакційна колегія з мистецтвознавства:

- Бабій Н.Л.** - доктор мистецтвознавства, професор Харківського державного інституту мистецтв ім.Котляревського
Гребенюк Н.Є. - доктор мистецтвознавства, професор Харківського державного інституту мистецтв ім. І.П.Котляревського
Кравцов Т.С. - доктор мистецтвознавства, професор Харківського державного інституту мистецтв ім. І.П.Котляревського
Горючий С.Г. - кандидат мистецтвознавства, професор Луганського державного інституту культури і мистецтв
Івко В.М. - кандидат мистецтвознавства, професор Луганського державного інституту культури і мистецтв

Редакційна колегія з педагогічних наук:

- Гребенюк Г.Є.** - доктор педагогічних наук, завідувач кафедри загальної педагогіки, професор Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди;
Шевченко І.Н. - академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор Луганського державного інституту культури і мистецтв
Зеленюк С.Г. - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди
Григорук М.Н. - кандидат історичних наук, проректор з навчальної роботи Луганського державного інституту культури і мистецтв
Цук М.М. - кандидат педагогічних наук, доцент Луганського державного інституту культури і мистецтв

За загальною редакцією
доктора педагогічних наук
Гребенюка Г.Є.

Рекомендовано до друку

Резолюція редакції Луганського державного інституту
культури і мистецтв протокол № 1 від 08.01.2004
Методичного кабінету вишніх закладів мистецтв та культури
протокол № 1 від 12.01.2004 р.

© Луганський державний інститут мистецтв і
культури, 2004.

© Методичний кабінет учбових закладів
мистецтв та культури, 2004.

- Армейська Л.В.**
РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ КОНКУРСІВ У СТВОРЕННІ
ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ
ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛІВ, АБО
СХОДИНКАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ..... 6
- Блазій Г.В.**
ВОЛЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА
МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ 10
- Бочарнікова В.М.**
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ПРИ ОПАНУВАННІ
ОСНОВ ЗАГАЛЬНОЇ ТА НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ..... 15
- Городиський М.І.**
СУТНІСТЬ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ..... 25
- Грубіч Д.Ю.**
ФІЗИЧНЕ САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ 33
- Грубіч О.Ю.**
СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ОСВІТИ..... 40
- Данченко І.О.**
ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ
МОЛОДІ ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ..... 45
- Дьомін І.О.**
ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ 54
- Друзева В.М.**
СІМ'Я – ПРОВІДНИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ..... 63
- Дригач Т. Г.**
ПОНЯТТЯ “АКТИВІЗАЦІЯ” ТА “АКТИВНІСТЬ”:
СУЧАСНЕ ТЛУМАЧЕННЯ..... 70
- Коваль Т.І.**
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-ЕКОНОМІСТІВ..... 74
- Копюх А.П.**
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЗІ
СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПОШУКИ... 88

<i>Кулик Н.А.</i>	МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ	98
<i>Левицький Є.О.</i>	ДЕЯКІ ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ.	104
<i>Лісова Наталія</i>	ГУМАНІЗАЦІЯ ТА ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ МЕТО- ДИЧНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ ВЧИТЕЛЯМИ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ЇХ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	113
<i>Макар Л.М.</i>	ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	122
<i>Маринчик В.Г.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ	128
<i>Машинська Н.М.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	134
<i>Мороз Т.В.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	140
<i>Мороз Т.В.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	146
<i>Мороз Т.В.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	152
<i>Мороз Т.В.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	157
<i>Мороз Т.В.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	164
<i>Мороз Т.В.</i>	ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	174

<i>Слесик К.М.</i>	ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ГУМАНІСТИЧНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	182
<i>Соловійова Ю.О.</i>	ПРОБЛЕМА ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	190
<i>Стаканков А.В.</i>	ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІДІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	196
<i>Уфімцева С.В.</i>	ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	208
<i>Федоренко О.І.</i>	МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	215
<i>Шемигон Н.Ю.</i>	ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	229

6. Физическое воспитание и спорт в США: Обзорная информация. - М.: ЦООНТИ-ФиС, 1991. - 85 с.
7. Штейнер М. Социально-педагогические аспекты подготовки национальных сборных команд: Автореф. дис... канд. пед. наук. - М., 1999. - 25 с.

УДК: 37.14

О.О. Островер
м. Харків

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ПРИНЦИП ПОБУДОВИ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

У статті обґрунтовані основні підходи до гуманітаризації як найважливішого принципу побудови освітніх систем. Гуманізація освіти щонайтісніше пов'язана з її гуманітаризацією. Гуманізація припускає визнання самоцінності людини як особистості; забезпечення її прав, волі, можливостей самореалізації. Формуванню гуманістичних міжособистісних відносин, у тому числі між викладачем і студентом у навчальному процесі, служить гуманітаризація освіти.

В статті обґрунтовані основні підходи до гуманітаризації як важливішого принципу побудови освітніх систем. Гуманізація освіти щонайтісніше пов'язана з її гуманітаризацією. Гуманізація припускає визнання самоцінності людини як особистості; забезпечення її прав, волі, можливостей самореалізації. Формуванню гуманістичних міжособистісних відносин, у тому числі між викладачем і студентом у навчальному процесі, служить гуманітаризація освіти.

Проблему гуманізації й гуманітаризації варто розглядати, головним чином і насамперед, із погляду подолання технократичних тенденцій, що є наслідком дегуманізації суспільства. Рисами такої дегуманізації, як відомо, є зміщення акцентів із цілей на засоби їхнього досягнення, із реальності в широкому розумінні цього слова на ідеї, із людських потреб на техніку. При дегуманізації відходять на другий план поняття моральності, гідності, що

заміщуються категорією доцільності та ін. В галузі освіти дегуманізація виявляється, насамперед, у її змісті, коли провідне положення займає подача інформації у готовому вигляді, тобто інформації описового характеру; превалювання соціологізаторських підходів до змісту навчального матеріалу; підвищена технізація спеціальних дисциплін при мінімалізації навчальних предметів, що належать до галузі людинознавства чи людинознання. Гуманітаризація, насамперед, і покликана змінити це положення.

Гуманізація вищої школи стала одним із пріоритетних напрямків не тільки вузівської системи, але і духовного наповнення всіх сфер нашого суспільства. У цьому зв'язку перед вищою школою стоїть завдання допомогти провести роздержавлення політичних інститутів, окремих сфер і самої людини. Вважається, що така система гуманітаризації допомогла б студентам відійти від технократичних принципів, при цьому проявити інтерес і повагу до національної культури, мови.

Тому метою нашої статті було визначення та обґрунтування теоретичних основ гуманітаризації як принципу побудови освітніх систем.

Гуманітаризація освіти розглядається як процес формування людини, яка володіє багатим духовним потенціалом. Цей аспект теоретичного осмислення гуманітаризації поки ще не має належного обґрунтування, що істотно гальмує як сам реальний процес, так і розробку його технології.

Первісне значення поняття гуманітаризація, мабуть, варто пов'язувати з поняттям гуманітарний, тобто такий, що належить до суспільних наук, що вивчає людину та її культуру. Уточнення змісту терміна, а також установлення розходжень між обома поняттями, визначення місця кожного з цих принципів у процесі реформування вищої освіти можливе за умови зіставлення факторів, усуненню яких гуманізація й гуманітаризація покликані служити.

Учений-викладач М. Добрускін [2, с. 5] визначає гуманітаризацію як втілення в життя принципів гуманізації в навчально-практичній діяльності вищих навчальних закладів для створення матеріально-речових, організаційно-

економічних і духовно-психологічних умов для наукового культурного розвитку студента, збагачення його морального і світоглядного обличчя з акцентом на загальнолюдських національних цінностях, удосконалення творчої особистості майбутнього фахівця, його самовираження й самореалізації формування його мислення. Гуманізація й гуманітаризація – дві взаємозалежні сторони єдиного процесу підготовки фахівця. Перша дає методологічне й теоретичне обґрунтування шляхів формування особистості фахівця. Друга – забезпечує реалізацію цих ідей.

Які б не були близькі за змістом поняття гуманітаризація і гуманізація, стосовно до життя вищого педагогічного навчального закладу вони мають істотні розходження. Під гуманітаризацією слід розуміти процеси

- насичення навчального процесу вищого педагогічного навчального закладу дисциплінами пов'язаними зі світоглядною проблематикою;

- удосконалення структури світоглядних дисциплін;
- приведення процесу гуманітарної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі у єдину, цілісну, струнку систему;
- пошуку нових форм і методів викладання дисциплін гуманітарного циклу;
- залучення студентів, викладачів і співробітників вищого педагогічного навчального закладу до цінностей світової й вітчизняної культури;
- формування у студентів і викладачів вищого педагогічного навчального закладу нового політичного мислення, в основі якого лежать загальнолюдські цінності [7, с. 13].

Гуманітаризацію нерідко розуміють як збільшення кількості предметів гуманітарного циклу в структурі викладацьких дисциплін. Прихильники такого погляду визначають гуманітаризацію вищої освіти, як посилення питомої ваги гуманітарних знань у системі вищої освіти. Тоді часом зрозуміло, що ця сторона є скоріше зовнішнім атрибутом гуманітаризації. Її більш глибока сутність полягає, на думку М. Могилевцева, у “свідомості практичній реалізації пріоритету особистісного начала в оцінці стану і визначенні шляхів розвитку суспільства

Домінантою інноваційних процесів, їх двигуном і кінцевою метою у зв'язку з цим має стати розширене відтворення духовно вільної, морально повноцінної, політично повноправної і творчо активної особистості” [6, с. 15]. Д. Маляр зазначає, що гуманітаризація вищої освіти, яка передбачає і її гуманізацію, – це не лише введення суспільствознавчих, соціально-економічних та інших гуманітарних дисциплін, а й “олюднення викладання будь-якої науки, яке передбачає не що інше, як розвиток цілісної, гармонійної особистості” [5; с. 39].

Таким чином, гуманітаризація вищої освіти в широкому розумінні – це засіб глобальної гуманізації суспільства, який є необхідним для подолання негативних тенденцій у розвитку техногенної цивілізації.

У статтях і дослідженнях останнього десятиліття, присвячених реформуванню різних сторін громадського життя, неодмінно заходить мова про гуманізацію освітнього процесу у вищому навчальному закладі як про один з універсальних засобів подолання технократичної моделі розвитку. Праця все більше стає загальною, – зазначає колектив авторів у роботі “Гуманітаризація науки й освіти”. – Загальний характер починає здобувати і предмет праці (уся природа), і засоби праці (рівень їх усупільнення), і здібність людини. Основною функцією гуманітаризації повинна бути не просвітницька, а формування й розвиток загальних діяльних здібностей (почуттів, уяви, інтелекту, волі, спілкування), завдяки яким людина і може бути самостійною, вільною, творчою істотою – суб'єктом загальної праці [4; с. 18].

Однак ми розглядаємо поняття гуманітаризація не як засіб гуманізації суспільства, а як один із найважливіших принципів побудови освітніх систем із своїми цілями, завданнями й засобами. Гуманітаризація в такому тлумаченні цілком незалежна від принципу гуманізації, але знаходиться з ним у тісному взаємозв'язку. Ми дотримуємося точки зору українського дослідника С. Гончаренка [1; с. 6], який розглядає гуманізацію та гуманітаризацію як два незалежних методологічних принципи, що знаходяться у взаємодії, але мають свої цілі й завдання. “Саме так вони й розглядаються у світі” [1; с. 7].

Гуманітаризація припускає розробку нової філософії освіти, здійснення конкретно-соціологічного аналізу накопиченого національного й закордонного досвіду і системно-цілеспрямованого включення результатів наукових пошуків у практику вищої школи. Тому науковий пошук може ефективно здійснюватися лише на стику філософії, соціології, педагогіки, психології та інших, дотичних, із проблематикою, наук, що в комплексному, поетапному рішенні дасть бажаний ефект.

Отже, варто говорити про багатоаспектність поняття гуманітаризація. О. Долженко пропонує взагалі відмовитися від спрощеного тлумачення цього поняття і “розглядати різні види інтелектуальної діяльності в єдності” [3; с. 31]. Звертаючи увагу на нагальну потребу “подолання технократизму у вищій освіті”, дослідник виводить вищу освіту “за рамки спрямованої парадигми” [3; с. 31].

У гуманітаризації, як принципі побудови освітніх систем, виділяються два аспекти: людинознавчий, тобто всебічне відображення знань про життя й діяльність особистості; і, так званий, культурологічний, спрямований на відображення людської діяльності в її історичному розвитку. Зрозуміло, “людинознавство” і культурологія, які є самостійними науковими дисциплінами, у процесі гуманітаризації виявляються в конкретних формах і відбиваються, насамперед, на змісті вищої освіти. Невід’ємними рисами гуманітаризації у зв’язку з цим варто вважати зміну погляду на функцію освіти (не передача знань, а засіб формування особистості), виключення освіти з ідеологічної та політичної сфер (деполітизація та деідеологізація), альтернативність, свобода вибору національне самовизначення і самоідентифікації, підвищення ролі наук гуманітарного циклу.

Здається, що така система гуманітаризації допомогла б студентам позбутися політичної нерозбірливості, естетичної неграмотності, відійти від технократичних принципів, при цьому виявити інтерес і повагу до національної культури, мови тощо. А головне, вищі педагогічні навчальні заклади мали б можливість підготувати не тільки ерудованого в одній галузі знань фахівця, але і сформувати громадянську

позицію, виховати інтелігентного, високоосвіченого члена суспільства.

У висновках до статті необхідно відзначити, що за умови гуманітаризації освіти, іншими словами, при побудові освітніх систем, спрямованих на забезпечення прав особистості, на розвиток, самовизначення й визнання її самоцінності, змінюється ціннісна парадигма, у якій домінуючими стають морально-етичні цінності.

Список використаної літератури:

1. Гончаренко С.У. І все-таки – гуманітаризація // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1.
2. Добрускін М.Е. Концептуальные основы гуманизации и гуманитаризации высшего технического образования. // Гуманізація і гуманітаризація вищої технічної освіти. Збірник наукових праць. Всеукраїнська науково – методична конференція. – Харків, 2000. – С. 5 – 6.
3. Долженко О. Бесполезные мысли, или Еще об образовании // Вестник высшей школы. – 1991. – № 8.
4. Загрийчук И.Д., Перетятыкин Г.В., Трикоза В.И. Гуманитаризация технического образования как формирование всеобщих потребностей // Гуманизация науки и образования: Материалы учебно-методической конференции. / Под редакцией В.П. Педана. – Харьков, 1991. – С. 17 – 20.
5. Маляр Д.В. Гуманізація вищої освіти – основа формування соціального капіталу суспільства. // Гуманізація і гуманітаризація вищої технічної освіти. Збірник наукових праць. Всеукраїнська науково-методична конференція. – Харків, 2000. – С. 39.
6. Могилевцев М.П. Гуманитаризация технического образования: проблемы и подходы // Гуманизация науки и образования: Материалы учебно-методической конференции. / Под редакцией В.П. Педана. – Харьков, 1991. – С. 15 – 17.
7. Парижский Ю.А. О сущности гуманизации и гуманитаризации. // Гуманізація і гуманітаризація – пріоритетний напрямок державної політики в галузі вищої освіти. – Дніпропетровськ: Дніпр. державний інститут. Гуманітарний центр, 1992. – С. 13.